

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**XIKOMBISO XA XIKAMBELO XA TIKO XA
LEMBE NA LEMBE**

GIREDI 3

XITSONGA RIRIMI KA LE KAYA

SETE YA 3: 2012 XIKOMBISO

Maletlelo ya matirhiselo ya swikombiso swa ANA

1. Nhlamuselo hi ku angarhela

Swikambelo swa Tiko swa Lembe na Lembe (ANA) i swikambeleo swo antswisa vuswikoti na vutivi bya vana leswi languteriweke ku va swi antswisiwile eku heleni ka tigiredi ta 1-6 na 9. Swi ta pfuneta na tidyondzo ta vona ta xikolo ta masiku hinkwawo na ku engetela vutitshembi ni ku va va ta kota ku humelela eka swikambelo swa le handle. Nhlengeletano ya vadyondzisi na vativinkulu va tidyondzo ta Ririmi na Mathematiki va tshamile hansi va endla swikombiso swa swivutiso swa swikambelo leswi nga tirhisiwaka eku dyondziseni ka Ririmi na Mathematiki. Swikombiso leswi swa swikambelo swi huma eka kharikhulamu, leswi swi katsaka titheme ta 1,2, na 3 laha ku nga tlhela ku va na swikombiso swa swikambelo swa Tiko swa Lembe na Lembe (ANA) swa giredi yin'wana na yin'wana. Swikombiso leswi swi engetela swikambelo swa xikolo leswi swi kamberiwaka vana nkarhi na nkarhi kambe ku nga ri ku va swi pfala swona kumbe ku pasa hi swona.

2. Swi fambelana na swin'wana na swin'wana swa switirhisiwa swa ku dyondza na ku dyondzisa

Swikombiso swi endlwile hi ku landzelela swilaveko swa ku ya hi xitatimende xa pholisi ya kharikhulamu ya tigiredi R- 12(NCS), xitatimende xa pholisi ya kharikhulamu na makambeleo(CAPS) na tsalwa ra Huvo ya Rixaka ya Makambeleo (National Protocol for Assessment). Hinkwaswo switirhisiwa leswi na swin'wana swi tirhisiwile ku humesa switirhisiwa leswi swa xiyimo xa le henhla ku pfuna vadyondzisi eka ku pulana eka madyondziselelo ya vona ya masiku hinkwawo na ku kambela vana.

3. Matirhiselo ya swikombiso swa xikambelo

Mudyondzisi a nga fanelanga ku nyika vadyondzi swikombiso swa xikambelo ku hlamula swivutiso hinkwaswo leswi a nga nyikiwa hi siku rin'we, hambi leswi swikombiso swi nga hi swivumbeko swa tindzimana. Mudyondzisi u fanele ku va a hlawula swivutiso swo karhi a tirhisa swona hi nkarhi wo karhi lowu a wu pulaneke. Mudyondzisi u fanele ku hlawula swivutiso swo karhi hi vukheta leswi a nga ta swi tirhisa hi tindlela to hambanahambana eku dyondzeni na ku dyondzisa hi ndlela leyi:-

- 3.1 Vana va ta tsarisiwa xikambelo xo tsotsosela xo kambela vuswikoti na vuhluleki bya vona eku sunguleni ka dyondzo. Xikambelo lexi xo **lavisisa** xi ta endla leswaku ku kumeka mbuyelo wa ntiyiso wa matsandzelo kumbe vuswikoti bya vana na ku va ku antswisiwa tidyondzo leti nga ta ololoxa swiphiso . xikambelo lexi xo **lavisisa** xi ta tsariwa tani hi ntirho wa le kaya ku ka xi nga kavanyeti mintirho leyin'wana ya le titlilasini.
- 3.2 Hi nkarhi wa ku tsariwa ka **xikambelo xa le xikarhi ka lembe** lexi kambelaka vuswikoti na vutivi bya vana, tidyondzo leti ti fanele ku ka ti nga siyi n'wana na un'we ehandle.
- 3.3 Vana va ta kamberiswa hi ku tsala **xikambelo xo hela ka lembe** ku kambela loko vana va engeterile vutivi na vuswikoti eka tidyondzo leto antswisa. **Mbuyelo** wu fanele ku nyikiwa hi mudyondzisi a kombisa laha ka ha lavaka ku tlhela ku dyondzisiwa nakambe ku endlela ku **katsakanya** laha ku engetela mpfumalo wo ringanela wa vutivi na vuswikoti kona.

3.4 Vana va ta va va kuma mpfuno hi maendlelo lawa va nga ta kamberiwa hi wona, xik.ku hlamula hi ku hlawulanhlamulo leyi nga yona(MC) swivutiso xo pfuleka(OE) kumbe swivutiso swo lava nhlamulo yin'wana na yin'wana(FR), tinhlamulo to koma,sw na sw.

4. **Xikambelo xa le xikarhi ka lembe na xikambelo xo lavisisa** swi ta va na swivutiso swo koma, kasi xikambelo xo hela ka lembe xi ta va na swivutiso swo hlaya leswi nga ta va swikatsakanya tidyondzo leti nga ta va tidyondzile.Xa nkoka i ku endlela leswaku vana va kota ku tolovetiwa ku hlamula swivutiso swa xikambelo hi ku landzelerisa **makambeleso ya swikambelo swa tiko swa lembe na lembe(ANA)**.

5. **Maletelelo ya swivutiso na swikomba tinhlamulo**

Xikombiso xa xikomba tinhlamulo (memorandum) xi nyikiwile eka swikombiso swa xikambelo leswi nga tsariwa hi makambeleso ya swikambelo swa tiko swa lembe na lembe(ANA) Xikomba tinhlamulo xi nyika vundzeni bya swilaveko leswi swi faneleke ku hlamula swivutiso swa vadyondzi leswi vadyondzisi va nga ta tlhela va swi twisisa, va swi amukela ni ku swi twisisa ku swi tirhisa hi ndlela leyi amukelekaka. Xikamba tinhlamulo xi tsariwile hi ndlela yo olova eka mudyondzisi.

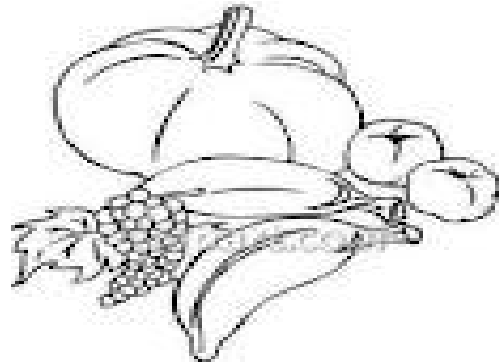
6. **Swiangularhela na kharikhulamu**

Swi fanerile leswaku kharikhulamu yi angarheriwa hi ku hetiseka eka tlilasi yin'wana na yin'wana.**Swikombiso** swa giredi yin'wana na yin'wan na dyondzo yin'wana na yin'wana a swi angarhelangi kharikhulamu.Swikombiso leswi i swo pfuna ku engetela vutivi na vuswikoti leswi angarhelaka titheme ta lembe ta 1, 2 na 3. Ntirho lowu wu angarhela na titheme ta xikolo leti vekiweke ku ya hi tsalwa ra CAPS.

7. **Mahetelelo**

Xikongomelo xa Mfumo i ku antswisa xiyimo xa dyondzo ni ku antwsisa vutivi bya ririmi ra le kaya na nyumeresi eka dyondzo ya vana va le hansi. Xikambela xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA) i xitirho lexi Mfumo wa le Xikarhi wu xi tirhisaka ku kambela loko vana va karhi va engetela kumbe ku ka va nga engeteli vutivi na vuswikoti eka tidyondzo ta Rirmi ra le kaya na tidyondzo ta Numeresi eka vana. Swifundzhantsongo na Swikolo swi fanele ku seketela vadyondzisi eka ku humelerisa xikambelo xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA) hi ku vona leswaku ku na switirhisiwa leswi faneleke ku endlela ku tlakusa dyondzo ya vana eswikolweni. Hi ku tirhisa Swikombiso swa xikambelo xa Tiko xa Lembe na Lembe(ANA), vadyondzisi va ta kota ku toloveta vana hi tindlela to hambanahambana ta mavutiselo ya xikambelo.Loko ko landzeleriwa swikombiso swa xikambelo hi mfanelo, vana va nga tokota ngopfu hi vutivi na vuswikoti lebyikulu lebyi nga endlaka leswaku va humelela eka xikambelo xo hela ka lembe xa Tiko xa Lembe na Lembe (ANA).

Hlaya ndzimana kutani u hlamula swivutiso.

Mpfuxelelo i mufana wo nyuhela swinene. U na 8 wa malembe. U rhandza swakudya swo ka swi nga lulamangi. Mana wa yena na sesi wa yena Makhanani va n`wi byela leswaku swakudya leswi swi ta n`wi vangela mavabyi, kambe wa va honisa.

Makhanani u n`wi longela xinkwa xa buraweni, matandza, paloni nkarhi wun`wana na chizi a hoxa na apula exikhafuthinini xa yena. Kambe loko a fika exikolweni u xava machipisi, bega, swiwitsi na namuneti. Loko mana wa yena a n`wi phamela vuswa na matsavu, u vula leswaku u xurhile nkarhi hinkwawo.

Mpfuxelelo a nga na vanghana hikuva a nga koti ku tlanga mintlangu leyi van`wana va yi tlangaka. Loko a ringeta ku tsutsuma va n`wi hleka na swona u hatla a karhala.

Siku rin`wana nimixo loko mana wa yena a n`wi pfluxa. Mpfuxelelo u byerile mana wa yena leswaki u tikeriwa hi ku hefemula naswona u twa ku vava embilwini a tlhela a helela hi matimba. Mana wa yena u n`wi tsutsumerisile eka dokodela.

Dokodela u n`wi byerile leswaku u fanele ku dya swakudya leswinene leswaku a ta hunguta mafurha emirini wa yena. A vula leswaku mafurha emirini ya nga koxa vutomi bya yena.

- 1.1. Nyika nhlokomhaka ya xitori lexi.
- 1.2. Ximunuhatwa eka xitori lexi i ...?
- 1.3. Xana xitori lexi xi hi dyondzisa yini?

1.4. Tsondzela letere leri nga ekusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Mpfuxelelo u khomiwile hi mavabyi hikuva a ...

- A rhandza swakudya swo ka swi nga lulamanga
- B nga yingiseli mana wa yena
- C nga ri na vanghana
- D rhandza matsavu

1.5. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

..... u byerile mpfuxelelo leswaku mafurha emirini ya nga koxa vutomi bya yena.

- A Dokodela
- B Makhanani
- C Mpfxelelo
- D Manana

2. Languta xifaniso kutani u hlamula swivutiso swa 2.1.-2.5.

2.1. Tsondzela letere leri nga ekusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Nhwanyana loyi a nga eka xifaniso ...

A wa tlanga

B u etele

C wa hlamba

D u dya vuswa

2.2. Tatisa rito ku hetisa xivulwa. Hlawula eka lama landzelaka.

Ximbyanyana	ximanga	xitlangisi
--------------------	----------------	-------------------

U etele na xa yena

2.3. Tsondzela nhlamulo leyi nga yona.

Nkarhi eka xifaniso i (**vusiku** **mixo** **nhlikanhi**)

2.4. Khwatihata nhlamulo leyi fambelanaka ngopfu na xifaniso.

Xifaniso xa (**n`weti dyambu**) hi xona xi hi byelaka leswaku i vusiku.

2.5. Tsondzela letere leri nga ni nhlamulo leyi nga fambelaniki na leswin`wana.

Swifaniso swa ... swi komba nkarhi wa siku.

A dyambu

B n`weti

C tinyeleti

D mpfula

3. Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso swa 3.1.-3.5.

Sipho u rhandza ku ya phasa tihlampfi na tata wa yena. Va nghena ematini hi xikepe muqhivela wun`wana na wun`wana ku ya phasa tihlampfi. Va hoxa swinj ovo swa vona leswi nga na tixikwa endzeni ka mati ku phasa tihlampfi. Mana wa yena u va swekela tihlampfi leti. Tin`wana tata wa yena u xavisela vatirhikuloni. Tin`wana u nyika vaakelani va yena.

3.1. Xana u vona onge ku na yini emakumu ka xinj ovo lexi khomiweke hi tata wa Siphho?

A ngwenya

B hlampfi

C chela

D nyoka

3.2. Hetisa xivulwa lexi.

Siphho na tata wa yena va tirhisa swinj ovo ku phasa ...

3.3. Tihlampfi ti hanya ntsena e ...

A matini

B misaveni

C byasini

D nhoveni

3.4. Khwatihata nhlamulo leyi nga yona.

Tata wa Siphho u xavisela (vaakelani / vatirhikuloni) tihlampfi tin`wana.

3.5. Hlamula xivutiso hi marito ya wena.

Vaphasi va tihlampfi va tirhisa yini ku phasa tihlampfi?

4. Hlaya xitori kutani u hlamula swivutiso swa 4.1.-4.5.

N`wanghala na n`wampfundla va sukile va famba ka ha ri mixo swinene. Loko va ri kusuhi na ku fika laha a va ya kona n`wampfundla u vurile va fanele ku nwa mati. N`wa nghala yena a vula leswaku u karhele, u lava ku etlelanyana. Va fikile laha a va endzela kona hi nkarhi wa mahlambandlopfu.

4.1. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Hlawula rito (**rihlanganisi**) leri faneleke ku hlanganisa swivulwa leswi.

N`wampfundla u nwa mati. N`wanghala u etlele

- A kambe
- B hikuva
- C naswona
- D kutani

4.2. Khwatihata rihlanganisi leri nga fanela swinene.

N`wanghala u lava ku wisa. U karhele.

hikuva / kambe

4.3. Tirhisa **rihlanganisi** leri faneleke ku hlanganisa swivulwa leswi.

N`wampfundla u nwa mati. U twa torha.

4.4. Tsondzela **rihlanganisi** eka xivulwa.

N`wanghala na n`wampfundla va sukile nimixo leswaku va ta hatla va fika laha a va ya kona.

4.5. Tirhisa **rihlanganisi "loko"** ku hlanganisa swivulwa leswi.

U fanele ku nwa mati. U twa torha.

5.1. Hlawula rito leri nga rona.

Loko va fika a ku lo (**dzwii!** **dzwi!**) hi xinyami.

5.2. Tsondzela letere leri nga kusuhi na mpfumawulo lowu nga wona.

Sipho na tata wa yena va phasa tihla- - -i

A pf

B mpf

C pi

D mpfh

5.3. Khwatihata mpfumawulo lowu nga wona.

Mufana u - -eyela xikanyakanya.

ch	tl
----	----

5.4. Hetisa marito ya swifaniso leswi.

xi- -ovo

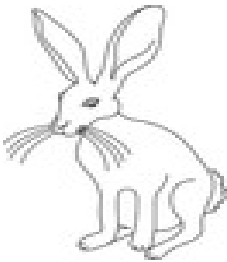

nxi- -a

5.5. Khwathata marito lama ya nga peletywa hi ndlela leyinene.

a) (**nghala ngala**) i xiharhi xa nhova.

b) (**mpundla mpfundla**) wu dya byasi.

c) (**dokhodela dokodela**) u kambela muvabyi.

6.1. Tirhisa marito lama landzelaka ku aka swivulwa swimbihi swa tihlamuselo to hambana.

a) Matimba

b) Mavele

7.1. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Mufana u ya eka dokodela hikuva wa ...

A vadya

B vabya

C vabhya

D vadzwa

7.2. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Mufana na tata wa yena va ... tihlampfi.

A pasa

B phaxa

C phasa

D phaza

7.3. Khwatihata rito leri peletuweke hi mfanelo.

N`wampfundla u (n`wa nwa) mati hikuva u twa torha.

7.4. Langutisa xifaniso kutani u hetisa xivulwa.

7.5. Tsala rito ku hetisa xivulwa.

.....wu dya byasi.

8.1. Kopunula marito lama landzelaka hi ku koka.

Mpfundla

Nghala

8.2. Khwatihata rito leri tsariweke hi ndlela leyinene yo koka.

Phasa

phasa

8.3. Kopa xivulwa lexi.

Sipho u phasile nhlampfi.

8.4. Tatisa rito leri kayivelaka hi ku koka.

Hlampfi yi tshama e.....

8.5. Tsondzela rito leri nga rona. Tihela u ri tsala hi ku koka.

Nghala i xiharhi xa (**nhova** **nhovha**)

9.1. Tsala xivulwa lexi landzelaka hi ku koka.

Manana u sweka tihlampfi.

9.2. Hetisa maletere lama ya kayivelaka u tirhisa maletere lamakulu.

g.....k.....o.....t.....v

9.3. Pananisa maletere yo koka nayo yo pirinta.

F	R
R	F

9.4. Tsala marito lama landzelaka hi ku koka. Tirhisa letere lerikulu laha swi fanekeke.

Sipho

Manana chavalala

9.5. Kopa xivulwa lexi hi ku koka eka buku yo pfumala tilayini.

Nghala yi dya nyama.

10.1. Tsala 5 wa swivulwa leswi u nga swi vutisaka munghana wa wena lontshwa.

10.2. Tsala 5 wa swikombelo leswi u nga nyikaka munghana wa wena loko a ku pfuna ku lava bolo ya wena leyi nga lahleka.

10.3. Cinca swivulwa leswi swi endla swivutiso.

Ndzi vona mpfundla wo basa.

Mpfundla wu na tindleve to leha.

Mpfundla wu dya byasi.

Mpfundla wu tshama enhoveni.

10.4. Tsalela va phephahungu 5 wa swivulwa u kombela ku pfuniwa hi mali yo pfuna swisiwana swa ndhawu ya ka n`wina.

10.5. Tsondzela letere leri nga na nhlamulo leyi nga yona.

Xana i muxaka muni wa xivulwa?

Rhwalela swiambalo swa wena ehansi.

A Xitativende

B Xileriso

C Xivutiso

D xivulwa

11.1. Tsondzela letere leri nga kusuhi na riendli leri nga rona.

Mufana wa .

A dyile

B dyana

C dya

D dyela

11.2. Tsondzela **maviti** eka swivulwa leswi.

Sipho u phasa tihlampfi.

Manana u sweka vuswa.

11.3. Tsondzela **mahlawuri** eka swivulwa.

Manana u bakile khekhe ro nandziha.

Mufana u phasile hlampfi leyikulu.

11.4. Hetisa xivulwa hi ku tsala **masivi** eka swivulwa.

Sipho u phasile hlampfi. I hlampfi ya (**yena vona**)

Manana na tatana va famba hi movha. I movha wa (**vona hina**)

11.5. Tatisa rito (**riengeteri**) ku hetisa xivulwa.

Mufana u tsutsuma leswaku a ta hlula.

Mufana u famba hi ku leswaku a ta hatla a fika exikolweni.

12.1. Tsala kwalomu ka 10 wa swivulwa hi nhlokomhaka leyi u yi tsakelaka.

12.2. Tsala kwalomu ka 10 wa swivulwa hi swiharhi swa nhova swo hambahambana.

12.3. Tsala xitori xa kwalomu ka 10 wa swivulwa hi xiharhi lexi u xi tsakelaka. Hlamusela leswi landzelaka.

Xivumbeko xa xona.

Leswi xi dyaka swona.

Mahanyelo ya xona. Na swin`wana na swin`wana.

Nyika xitori xa wena nhokomhaka.

12.4. Hetisa xitori lexi hi kwalomu ka 8 wa swivulwa.

Miyela a nga rhandzi ku hlamba. Minkarhi hinkwayo loko mana wa yena a n`wi chelela mati o ti sulasula ntsena. A nga hlambi na meno. Vadyondzikuloni exikolweni a va ...

13.1. Tsala xivulwa lexi landzelaka. Tirhisa mahikahatelo lamanene.

Manana a ku ndzi ta mi swekela tihlampfi

13.2. Tsala mahikahatelo lama nga fanela eka xivulwa lexi landzelaka.

Tibuku tipenisele na tikhirayoni swi le kwihi ke

13.3. Tsala ndzimana ya swivulwa swa 4 u tirhisa mahikahatelo lama landzelaka.

Hefemulo, letere lerikulu, rihlamari, hiko na swirhatani.

13.4. Hlawula mahikahatelo lamanene ya xivulwa lexi nga ehansi. Tsala mahikahatelo laha laha swifaneleke. Hlawula eka leswi landzelaka.

, . ? " "

U ya kwihi xana

13.5. Kopa ndzimana leyi u karhi u lulamisa mahikahatelo laha swi faneleke.

Gavaza nhlamulo na Lulama va pfukile hi awara ya 6 nimixo. hahani wa vona u va tshembhisile leswaku u ta hundza a va teka leswaku va ta famba na yena eka malamulele. loko ku ba awara ya 8 gavaza a sungula ku gungula a ku yehee kasi a va fiki xana

14.1. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

Ku yi nharhu exirhapeni.

- A murhi
- B mirhi
- C mimirhi
- D timirhi

14.2. Khwatihata rito leri nga peletywa hi ndlela leyinene.

Vana va paka (switlangisi, matlasi) ebokisini.

14.3. Tsondzela letere leri nga ni nhlamulo leyi nga yona.

leswi i ...

- A tnyeleti
- B nyeleti
- C manyeleti
- D vanyeleti

14.4. Fananisa vun`we na vuningi.

wansati	matluka
tluka	vavasati

14.5. Languta xifaniso kutani u tsala vuningi bya xona eka xivulwa.

Ndzi rhandza

15.1. Tsondzela letere leri nga kusuhi na nhlamulo leyi nga yona.

ya ka hina yi sasekile.

A yilndu

B yidlu

C yindlu

D yinldu

15.2. Tatisa xivulwa hi rito leri kayivelaka.

Manana u anekile leswaku swi ta oma.

15.3. Khwatihata rito leri nga tsariwa hi ndlela leyinene.

(n`weti **nhweti** nweti) na tinyeleti swi voninga navusiku.

15.4. Tsondzela rito leri nga rona.

Nkawa wu

(**kandiya khandziya khandiya**) murhi.

15.5. Hetisa xivulwa lexi landzelaka.

Wansati loyi a ndzi dyondzisaka ku hlaya na ku tsala exikolweni i

